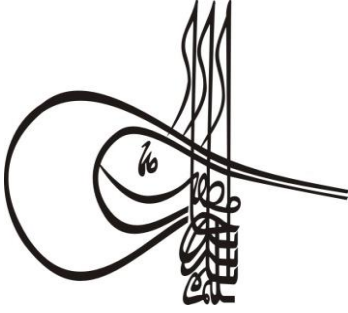

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/7, p. 575-594

DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.11469>

ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY

Article Info/Makale Bilgisi

✍ Received/Geliş: 16.02.2017

✓ Accepted/Kabul: 30.03.2017

✍ Referees/Hakemler: Doç. Dr. Özcan BAYRAK – Yrd. Doç. Dr. M. Fatih KANTER

This article was checked by iThenticate.

“BEDİİ TERBİYE” ADLI ESERİ BAĞLAMINDA İBRAHİM ALÂETTİN GÖVSA’NIN ESTETİK EĞİTİMİ ÜZERİNE GÖRÜŞ VE ÖNERİLERİ

Metin OKTAY*

ÖZET

İkinci Meşrutiyet’in ve Cumhuriyet’in ilanlarından sonra toplumsal hayatın her alanında büyük bir değişim ve dönüşüm süreci yaşanır. Yeni bir insan ve yeni bir toplum hedefiyle devlet eliyle yürütülen bu sürece dönemin birçok aydını farklı boyutlarda destek verir. İbrahim Alâettin Gövsa, Cumhuriyet öncesi ve sonrası kaleme aldığı yazı ve kitaplarla halkı eğitmeye ve bilinçlendirmeye çalışan çok yönlü yazarlardan biridir. 1913 yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından edebiyat eğitimi amacıyla İsviçre’ye gönderilir. Edebiyat eğitiminden ziyade Jean-Jacques Rousseau Pedagoji Enstitüsü’nde ve Cenevre Üniversitesi Psikoloji Laboratuvarı’nda pedagoji ve psikoloji öğrenimi görür. Yurda dönünce çeşitli okullarda öğretmenlik ve idarecilik yapar. Edebiyat, eğitim, estetik, psikoloji, pedagoji, sözlük ve ansiklopedi yazımı gibi değişik disiplinlerde kitaplar neşreder. 1925 yılında Cumhuriyet Dönemi’nin ilk estetik eğitimi kitabı olan “Bediî Terbiye” adlı eserini yayımlar. On bölümden oluşan kitapta Gövsa, sanattan ticarete; aile hayatından millet hayatına; okul bahçelerinden okul binalarına; resim eğitimden musiki eğitimine; okul kitaplarından çocuk edebiyatına toplumsal yaşamın birçok unsurunu estetik eğitimi açısından sorgular. Bu unsurların geçmişteki durumunu ve mevcut hâlini irdeler. Estetik eğitimin bireysel ve toplumsal hayatın her noktasına hâkim olması için Avrupalı yazar ve eğitimcilerin fikirlerinden de yararlanarak özgün öneriler ortaya koyar. “Bediî Terbiye”, bir bakıma “Meşrutiyet’in ve Cumhuriyet’in arzu ettiği bireyin ve toplumun nitelikleri neler olmalıdır?” sorusuna cevap arayan bir eser olarak da okunabilir.

Bu çalışma İbrahim Alâettin’in estetik eğitime bakışını; resim, musiki, çocuk kitapları, çocuk şiirleri ve çocuk edebiyatı hakkındaki görüş ve önerilerini “Bediî Terbiye” adlı eserinden hareketle inceleme amacı taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: İbrahim Alâettin Gövsa, Bediî Terbiye, Güzel Sanatlar, Çocuk Edebiyatı

* Yrd. Doç. Dr. Necmettin Erbakan Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, E-mail: moktay@konya.edu.tr

**THE VIEWS AND SUGGESTIONS OF İBRAHİM ALÂETTİN
GÖVSA ON AESTHETIC EDUCATION IN THE CONTEXT OF
HIS BOOK “BEDİİ TERBİYE”**

ABSTRACT

After the Second Constitutional Monarchy and the declaration of the Republic, there was a great development and transformation process in every field of social life. Many intellectuals of that period were supported by the state in different dimensions in the process with the aim of a new person and a new society. İbrahim Alâettin Gövsa was one of the most versatile writers who tried to educate the public and to raise public awareness with his writings and books especially after the establishment of the Republic. He was sent to Switzerland by the Ministry of Education for the purpose of literary education in 1913. He studied pedagogy and psychology rather than literature education at the Psychology Laboratory of University of Geneva and Jean-Jacques Rousseau Pedagogy Institute. When he returned back home, he became teacher and administrator in various schools. He published books in various disciplines such as literature, education, aesthetics, psychology, pedagogy, dictionary and encyclopedia writing. He published the first book regarding the aesthetic education in the Republic Period, titled as “Bediî Terbiye” in 1925. Gövsa examined the components of social life from art to trade, from family life to social life; from school gardens to school buildings; from to visual arts education to music education; from school books to children’s literature in his book consisting of ten sections. He examined the history of these components as well as their present state at that time. He made original contributions and recommendations in order to ensure that aesthetic education would dominate every aspect of individual and social life by benefiting from the ideas of European writers and educators. “Bediî Terbiye” can also be viewed as a work seeking out for answers to the question of “What should be the qualities of the individual and the society demanded by the Republic and Second Constitution?”. This study is aimed to investigate the ideas of İbrahim Alâettin on aesthetic education; his views and recommendations on paintings, music, children’s books, children’s poetry and children’s literature in the context of his book titled as “Bediî Terbiye”.

STRUCTURED ABSTRACT

With the Second Constitution, many regulations are made in economic, political, military and educational fields in order to rescue the whirlpool which has fallen into the state. Educational importance is given to train individuals and generations of the desired quality. Unfortunately, the chain of wars causes a great destruction. As a result of the Balkan War, the First World War and the War of Independence, a whole six hundred years old state has been erased from the stage of history, a new Republic has emerged from its balance.

Socio-cultural change begun in every section and part of the social area by the support of the state with the declaration of the Turkish Republic. Many intellectuals and writers endeavored to incorporate new values into the society in order to be adopted by society. İbrahim Alâettin

Turkish Studies

Gövsâ as an intellectual among those intelligentsia published many books and writings in various disciplines such as literature, education, psychology, pedagogy, dictionary and encyclopedia writing. He was sent to Switzerland by the Ministry of Education for the purpose of literary education in 1913. He studied pedagogy and psychology rather than literature education at the Psychology Laboratory of University of Geneva and Jean-Jacques Rousseau Pedagogy Institute. He published the first book regarding the aesthetic education in the Republic Period, titled as “Bedii Terbiye” in 1925.

His book was written based on the relationship between aesthetic and educational concepts. He proposed unique and different views and suggestions bringing aesthetic into every field affecting daily life closely. The proposition briefly stating that “There is a difference between general education and aesthetic education as the difference between doing solely something and doing one’s best” can be regarded as the essence of his ideas. His main priority on aesthetic education were to give it since the beginning of childhood, that could be compatible with the children’s interests and perceptions as well as the realities of the life.

İbrahim Alâettin didn’t like the present condition of aesthetic education which could be regarded as a sign of quality of life in human and social life in our country. Aesthetic education shaped by the ones who were responsible for the current state of our incomplete and speculative knowledge both in science and literature was seen insufficient by him.

He saw aesthetic education as in two parts as “professional” and “general”. He presented his views and suggestions in the context of the “general” aspect of aesthetic education. According to Gövsâ, life should be intertwined with the art. He said that science, discipline and poetry, art had always been seen as two separate concepts contrary to each other because of our people’s understanding and style of nurture. Art and materialism; science and poetry and esthetics are not opposite concepts.

According to him, aesthetically trained and cultivated individuals would be more beneficial to themselves and their environment. Sensitivity in protecting children from moral pollution and hideousness should also be showed in protecting them from the ugly and unpleasant effects of material assimilation. The environment that had been experienced was very important in the formation of aesthetic pleasure and understanding.

He said that the physical environment of schools should be arranged by taking the aesthetic criterions into account. According to Gövsâ, schools which would increase the prosperity of Anatolia and bring civilization, should also be a guide for public buildings.

The difference between children’s aesthetic pleasure and adult aesthetic pleasure should primarily be considered in the internal design of school buildings and classes.

According to the writer, who believed that schoolbooks had a significant role in improving students’ aesthetic side in the context that the schoolbooks were always with students compared to the teacher and the lecturer, the volumes, covers, pictures and prints of the school and children’s books must be meticulously prepared, because carefully crafted quality books would add beauty to the lives of children and young people.

He also focused on the importance that visual art education for the children. According to him, painting could be regarded as one of the most important tools of aesthetic education in schools. The aim of the paintings is to make the children feel the beauty from the bottom of their hearts. Paintings could enhance the child's sense of perception and discernment. Everyone could look but everyone couldn't see. The value of the ideas was proportional to the correctness of the impressions. People who couldn't think and reason well were the ones who were good at observation and not accustomed to it formerly. Paintings could serve to develop and mature the memory. A good observer could easily learn. The picture could enhance the child's imagination. It could help to understand other lessons. Painters could more easily comprehend paintings, drawings, maps, diagrams used in many areas of history, geography, even sociology.

Gövsä convinced that music was a great force that directs and drags the feelings and emotions of individuals. It was an important tool that evokes aesthetic sensation, develops harmony and spiritual balance, develops spirituality and morality for the students. He also asserted that singing in the chorus at schools had many benefits for students.

He remarked that the excitement of music increases with the participation of various voices. He pointed out that the aspects of music education such as having higher aesthetic value, giving children a sense of unity and solidarity; providing students the opportunity to take part in activities, compatibility of its structure for school conditions could be regarded as the benefits of music education.

According to the author, the choice of the songs as much as the way of singing is very important. The lyrics should be compatible with the level of the children. Songs encouraging unseasonable wars, fighting, brutality and persecution should be filtered. Government should display sensitivity in the selection of teachers who would provide music education. Teacher candidates should be able to play at least one musical instrument.

Ibrahim Alâettin, who received the first copyrighted work of children's literature in poetry with the title "Children's Poems (1911)", is one of the leading figures in the formation and development of Turkish children's literature. According to Gövsä, children should have a literature of their own. There is a need for literary works that are suitable for their pleasure and intelligence to expand their mind world, to develop their intellectual dexterity, to activate and expand their imagination.

There should be a number of features in children's poems. Since the child likes rhythm and harmony, poetry must have norms of its own. Verses should be short, meaning must be completed when they were over. Rhymes should be very frequent and very specific. Imagination must be clear, descriptions must be clear and precise. Descriptions of events rather than the expression of feelings should overweight. National issues and themes related with public spirit should be used in poems. It was more appropriate for children to be taught poetry in auditory sense rather than being spelled over the books in visual sense.

To sum up, “Bedü Terbiye” can also be viewed as a work seeking out for answers to the question of “What should be the qualities of the individual and the society demanded by the Republic?”.

Keywords: İbrahim Alâettin Gövsa, Aesthetics Education, Fine Arts, Children’s Literature

Giriş

23 Temmuz 1908’de ilan edilen İkinci Meşrutiyet sonrası devlet idaresinde söz sahibi olan İttihat ve Terakki yönetimi ülkenin dağılmasını engellemek, ülke bütünlüğünü korumak için yoğun ve etkin bir şekilde çeşitli tedbirlere başvurur. Eğitim alanında gerçekleştirmek istedikleri yenilikler de bu tedbirler arasındadır. Başta ilköğretim olmak üzere eğitimin her kademesinde reformlar gerçekleştirirler. Yurtdışına öğrenciler gönderirler. Yeni nesilleri yeniden yapılandırmak suretiyle sorunların üstesinden gelmeyi düşünürler. Kendilerini toplumu yönlendirmekle görevli toplum mühendisleri olarak görürler. Toplumu dönüştürmeye çalışırken sadece formel eğitimle yetinmezler. Yeni bilgi ve görüşlerin geniş kitlelere ulaştırılmasında eğitim kurumlarının tek başına yeterli olmayacağı düşüncesiyle gazete ve dergi yayımına da ağırlık verirler. Ancak Balkan Savaşı, Birinci Dünya Savaşı, Kurtuluş Savaşı sırasında içinde lise öğrencilerinin de yer aldığı ülkenin entelektüel sermayesi olan eğitilmiş üç kuşak cephelerde kaybedilir. Birinci Dünya Savaşı yenilgisinden sorumlu tutulan İttihat ve Terakki’nin siyasi iktidarı sona erer. Böylece dilde sadeleşme, eğitim-öğretim birliği, Latin harflerinin kabulü gibi düzenlemelerin yanında laiklik ve modernleşme anlamında toplumu dönüştürerek “millî bir ulus meydana getirme” misyonu İttihat ve Terakki’den Cumhuriyet’in yönetici kadrolarına miras kalır (Uyanık, 2009: 85).

“Modern Türkiye Cumhuriyeti’nin toplum modeli ve birey tipi büyük ölçüde II. Meşrutiyet dönemi aydınları tarafından şekillendirilir. Son dönem Osmanlı aydınlarının yetiştirmek istedikleri yeni birey ve oluşturmak istedikleri yeni toplum konularında benzer düşünceler içinde oldukları görülür” (Gündüz, 2008: 166). Cumhuriyet’le birlikte devlet eliyle toplumsal alanın her kesitinde ve kesiminde sosyo-kültürel değişim seferberliği hız kazanır. Yeni kurulan Cumhuriyet “muasır medeniyet seviyesinin üstüne çıkmayı” hedef edinir. Amaçlanan ve sonuçlanan tüm yasal, kurumsal ve toplumsal düzenlemelerde bu hedef esas alınır.

Resmî yollardan yürütülen bu çetin sürecin toplum tarafından benimsenmesi için sivil toplum da sorumluluk alır. Dönemin birçok aydını, yazarı ve sanatçısı gerek fiilleriyle gerek sözleriyle gerekse yazdıklarıyla sürece destek verirler. Yeni bireyin ve toplumun ancak eğitim yoluyla gerçekleştirilebileceği ilkesinden hareketle halkı eğitmenin, bilinçlendirmenin ve yönlendirmenin gayretinde olurlar. Cumhuriyet öncesi ve sonrası bu sorumluluğu üstlenen, bireyin ve toplumun zihinsel dönüşümü için çaba harcayan öncü şahsiyetlerden biri de İbrahim Alâettin Gövsa’dır.

1- İbrahim Alâettin Gövsa’nın Hayatı ve Çok Yönlü Kimliği

1889 yılında İstanbul’da doğan İbrahim Alâettin, ilköğrenimini Şems’ül-Maarif adlı özel okulda yapar. Babasının memuriyeti sebebiyle ailesiyle birlikte Trabzon’a taşınır. Orta öğrenimine Trabzon İdadisi’nde başlar. On beş yaşındayken babasını kaybeder. Annesiyle birlikte İstanbul’a döner ve Vefa İdadisi’nde ortaöğrenimini tamamlar. 1907’de Hukuk Mektebi’nde yükseköğrenimine başlar. Buradan 1910 yılında mezun olur (Gürel, 1995: 1-2). 1911’de Darülfünun’un açtığı edebiyat öğretmenliği sınavını kazanarak Trabzon Sultanisi’ne tayin edilir (Yücebaş, 2010: 217). 1912 yılında Balkan Savaşı başlayınca gönüllü olarak cepheye yazılır. 1913’te Maarif Nezareti tarafından açılan imtihanda başarılı olur ve edebiyat öğrenimi için İsviçre’ye gönderilir. Burada edebiyat eğitiminden ziyade psikoloji ve pedagoji eğitimine ağırlık verir. 1914’te Birinci Dünya Savaşı’nın çıkması

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/7

üzerine İsviçre'deki diğer öğrencilerle birlikte yurda çağrılır. Çanakkale savunmasının büyüklüğünü edebiyat ve sanat vasıtasıyla halka anlatmak amacıyla Çanakkale'ye gönderilen heyet içinde yer alır. 1915'te yarım kalan öğrenimini tamamlamak için tekrar İsviçre'ye gider. Jean-Jacques Rousseau Pedagoji Enstitüsü'nden diploma, Cenevre Üniversitesi Psikoloji Enstitüsü'nden tasdikname alarak yurda döner (Gürel, 1995:3). 1916 yılında İstanbul Darülmüallimin-i Âli'ye (İstanbul Yüksek Öğretmen Okulu) psikoloji ve pedagoji öğretmeni ve iki sene sonra müdür yardımcısı daha sonra müdür olarak tayin edilir. Bu okulda on sene çalışır (İnal, 1999: 139). 1926 yılında Maarif Vekâleti Talim ve Terbiye Heyeti Üyeliği'ne tayin edilir. Sivas, Sinop, İstanbul milletvekilli olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne girer. 1946 seçimlerinde milletvekili seçilemez. Son yıllarında zamanının büyük bir bölümünü yazı faaliyetlerine ayırır. 29 Ekim 1949'da Ankara'da vefat eder.

İbrahim Alâettin Gövsa'dan bahseden birçok kaynak onun tahsilini, eğitimci kişiliğini, çalışkanlığını ve çok yönlü kimliğini ön plana çıkarır. İbnülemin Mahmut Kemal'e göre "Alâeddin Bey, vatanında ve Avrupa'da -vaktini boş geçirmeyerek- ciddi surette tahsil-i ilmeden ve ilminden memleketi müstefit etmeye çalışan erbab-ı kemaldendir" (İnal, 1999: 139).

Yusuf Ziya Ortaç "Bir Varmış Bir Yokmuş Portreler" adlı eserinde Gövsa'nın geniş kültürüne ve her konuda yazı kaleme alabilme yeteneğine değinir:

"İbrahim Alâettin, geniş kültürlü, zengin hafızalı, eşi az bulunur bir yazardı. Yedigün dergisinde çalışırken her konuda hünerle kalem oynatırdı" (Ortaç, 1963: 153).

Hakkı Süha Gezgin, Gövsa'nın edebî kişiliğinin yanında eğitimci cephesinin de kayda değer olduğunu belirtir. Onun eğitimci yönüne dikkat çeker:

"İbrahim Alâettin, yalnız şair ve muharrir değildir. Onun bir de pedagog, ruhiyatçı ve mürebbi tarafı vardır. İsviçre'de okuduktan sonra memlekete dönünce, hocalığa başladı. Müdürlük etti. Hayatının bu bölümü içinde, bazıları gibi saçma sapan terbiye usullerini tatbika kalkışmadı. Okuduklarıyla vukuata hâkim olmanın sırrına ermişti" (Gezgin, 1997: 161).

"Yedi Şairden Hatıralar" isimli kitabında Hilmi Yücebaş, Gövsa'nın çok yönlü sanatçı kimliğine işaret eder. Millî kültürümüze vermiş olduğu katkıdan övgüyle bahseder:

"İbrahim Alâettin, terbiye, şiir, edebiyat, mizah, biyografi, lügat ve ansiklopedi gibi çeşitli sahalardaki kıymetli eserleriyle, ilmî, edebî, içtimaî makaleleriyle millî kültürümüze büyük hizmetlerde bulunmuş ve ömrünü gençliğinin hizmetine vakfederek binlerce talebe yetiştirmiştir (Yücebaş, 2010: 218).

Naci Sadullah, 20 Kasım 1935 yılında Yedigün dergisinde İbrahim Alâettin'le yapılan mülakattın giriş kısmında yazarı, muallim, müfettiş, şair, edip, münekkik, müdekkik, müverrih, sabık Sinop sayıyı gibi sıfatlarla tanıtır. (Yücebaş, 2010: 219).

İbrahim Alâettin'in değişik alanlarda yoğun bir biçimde eser ve yazı kaleme almasını Nihat Sami Banarlı şu sebeplere bağlar:

"Tanzimat'tan sonraki Türk edebiyatında, memleket okuryazarlarına kültür ve sanat alanında faydalı olmak isteyen bir kısım büyük yazarlarda dikkati çeken bir özellik görünür. Bunlar ilmin ve sanatın yalnız bir sahasında değil birçok sahalarında daha çok popüler mahiyette eserler verip yazılar, makaleler neşrederek geniş bir okuyucu kütlesinin ihtiyacını gidermeye, onlara her sahada faydalı olmaya çalışırlar. Ahmet Mithat Efendi'nin, Şemsettin Sami'nin, Ebuzziya Tevfik Bey'in neşriyatında bu vasıflar barizdir.

İşte muhtelif mecmualarda ve bilhassa "Resimli Gazete" ile "Yedigün" ailesi içinde çalıştığı yıllarda, İbrahim Alâettin de Anadolu içindeki gençliği geniş okuma ihtiyacını sezmiş, onlara çeşitli

konularda yazılar ve eserler yetiştirmekle ne büyük bir memleket hizmeti götürüleceğini yakından kavramıştı” (Banarlı. 1985: 188).

2- “Bedî Terbiye” Hakkında

Ülkemizde İbrahim Alâettin Gövsa’nın “çocuk edebiyatı” ve “eğitim” hakkındaki görüşlerine yer veren bazı çalışmalar mevcuttur. Araştırabildiğimiz kadarıyla müstakil olarak onun eğitim ile ilgili görüşlerini ele alan sadece bir çalışma bulunmaktadır (Erdal: 2012). Gövsa’nın “Bedî Terbiye” adlı eseri, Cumhuriyet Dönemi’nde estetik eğitimi alanında kitap bütünlüğünde yayımlanan ilk eser olması; burada sunulan görüş ve önerilerin hâlâ güncelliğini koruması gibi etkenler bakımından yakından incelenmeyi hak etmektedir. Çalışmamız bu boşluğu doldurmak amacını taşımaktadır.

Türk Eğitim Derneği, 17 Ekim 2001 tarihinde Ankara’da yapılan X. Anma toplantısını İbrahim Alâettin Gövsa’ya ayırır. Bu toplantının panelistlerinden Cavit Binbaşıoğlu, Gövsa’nın hayatı, kişiliği, eğitime ilişkin eserleri ve eğitim bilimlerine katkısı üzerine bir konuşma yapar. Binbaşıoğlu konuşmasında sözü Gövsa’nın “Bedî Terbiye” adlı eserine getirir ve bu eserin Türk eğitim tarihindeki değerini şu cümlelerle ifade eder:

“Eğitimi bu açılardan inceleyen Türkçede ayrıntılı başka bir eser yoktur. Bu bakımdan, bu eserin, bugünkü Türkçeye uyarlanarak yayımlanması uygun olur. Kitap oldukça ağır bir Osmanlıca ile yazılmıştır. Bizim kuşaklar bile kolay kolay anlayamıyor. Sadece öğretmenler için değil, her meslek sahibi için gerekli bir eser niteliği taşımaktadır” (Kavcar, 2002: 10).¹

“Bedî Terbiye”, Resimli Gazete tarafından 1341 (1925)’de Tanin Matbaası’nda kitap hâlinde basılır. Gövsa, eserinin ilk yedi bölümünü 1916-1918 tarihleri arasında Türk Yurdu Dergisi’nin şu sayılarında yayımlar:

“Terbiye-i Bedîye 1”, Türk Yurdu, C. XI, S. 5, 27 Teşrinievvel 1332/09 Kasım 1916.

“Terbiye-i Bedîye 2”, Türk Yurdu, C. XI, S. 6, 10 Teşrinisani 1332/23 Kasım 1916.

“Terbiye-i Bedîye 3”, Türk Yurdu, C. XI, S. 8, 8 Kânunuevvel 1332/21 Aralık 1916.

“Terbiye-i Bedîye” 4, Türk Yurdu, C. XI, S. 11, 19 Kânunusani 1332/01 Şubat 1917.

“Terbiye-i Bedîye” 5, Türk Yurdu, C. XII, S. 3, 29 Mart 1333/29 Mart 1917.

“Terbiye-i Bedîye” 6, Türk Yurdu, C. XII, S. 7, 24 Mayıs 1333/24 Mayıs 1917.

“Terbiye-i Bedîye” 7, Türk Yurdu, C. XIV, S. 8, 15 Haziran 1334/15 Haziran 1918.

İbrahim Alâettin bu yedi yazıyı “Bedî Terbiye”de toplarken yazıların bütünlüğünü bozmadan bazı ekleme ve çıkarmalar yapar. “Terbiye-i Bedîye 7” başlıklı tek bölümlük son yazıyı kitaba aktarırken “Bedî Terbiye ve Resim” ve “Bedî Terbiye ve Musiki” şeklinde iki alt başlığa ayırır. Gövsa, bu yazılarla beraber kitaba “Çocuk Edebiyatı” ile “Çocuk Edebiyatı Son” başlıklı iki bölüm daha ilave eder.

“Bedî Terbiye”nin kapak kısmında İbrahim Alâettin, “İstanbul Darülfünunu Hukuk Şubesiyle Cenevre Darülfünunu Ruhiyat Laboratuvarından ve Jean-Jacques Rousseau Terbiye Enstitüsünden Mezun, İstanbul Muallim Mektebi Müdürü” olarak okuyuculara takdim edilir. “Resimli Gazete” ayrıca kitabın önsözünde “Bedî Terbiye”nin ele aldığı konu itibarıyla

¹ Cavit Binbaşıoğlu’nun “Türkçeye uyarlanarak yayınlanması” temennisi zaman içinde iki ayrı kitapla hayat bulur. “İbrahim Alâettin Gövsa, Estetik Eğitim – Bedî Terbiye, (hzl. Abdurrahman Kolcu), Salkım Söğüt Yayınları, Erzurum, 2006. İbrahim Alâettin Gövsa, Bedî Terbiye, Estetik Eğitimi, (hzl. Nazlı Rânâ Gürel- Zeki Gürel), Elips Yayınları, Ankara, 2012.

memleketimizde ilk olduğu; yazarın İsviçre’de mükemmel bir eğitim gördüğü, onun sadece edebiyat sahasına değil pedagoji ve psikoloji sahasına da hâkim bulunduğuna dikkat çeker:

“Güzel zevk ile sanat aşkını halkımızın her tabakasına yayınlama ve genelleştirme için öteden beri çalışan Resimli Gazete, İbrahim Alâettin Bey’in bu konuya ait memlekette ilk defa vücuda getirilmiş olan şu ciddi ve kıymetli eserini yayınlamaktan milletin genel eğitimine çok önemli bir hizmet yaptığı kanaatindedir.

İsviçre’de muntazam bir tahsil ile geri dönen ve edebiyat sahasında olduğu gibi eğitim ve psikoloji meselelerine de hâkim olduğunu birçok eseriyle ispat eyleyen İbrahim Alâettin Bey’in bu küçük kitabını yalnız eğitim ile ilgili olan kişilerin, yalnız öğretmenlerin ve ebeveynlerin değil herhangi bir meslek ve sanatla uğraşan bütün kesimin dikkatle okumasını tavsiye ederiz. Çünkü orada insanlık ve medeniyet seviyesini yükselten esaslar pek özlü bir şekilde toplanmıştır (Gövs, 1925: 2).

“Bedî Terbiye” on ana bölümden oluşur. Bölümler şu şekilde sıralanır:

1. “Bedîyyât ve Sanatın Menbarı; Sanat Her Ferde Şamil Bir İhtiyaçtır.
2. Bedî Terbiyede En Mühim Şart – Spencer’in Tenkitleri – Yarım Edebî Bilgilerin Tehlikesi – Bedî Terbiye Hayatın Her Türlü Tezahüratına Şamil Olmalıdır.
3. Hayat-ı Bedîyyât – Ahlak ve Güzellik – Tatbiki Misaller-Ticaret ve Sanatta Umumi Meseide, Aile ve Millet Hayatında Mümtaziyet ve Zarafetin Tesirleri.
4. Sanat ile Hayatın Telifi – Fen ve Sanat – Spencer’in Reyî – Çocuklarda Zevk– Muhitin Zevk Üzerine Tesiri– Beşikten Mezara Kadar Zevk ve Güzellik Avamili – Darwin’in Esefleri.
5. Mektepte Sanat ve Zevk - Avrupa’daki Hareketler – Mektep Binaları – Harici Tezyinat ve Bahçe – Dâhili Tezyinat – Mektep Eşya ve Levazımı – Mükâfat Kâğıtlarında Zarafet.
6. Kitaplar ve Zevk-i Selim – Kitap Sergi ve Müsabakaları – Mektep Kitaplarını Güzelleştiren Amiller – Çocuk Defterlerinde ve Vazife Kâğıtlarında İtina ve Zarafet
7. Bedî Terbiye ve Resim
8. Bedî Terbiye ve Musiki
9. Çocuk Edebiyatı
10. Çocuk Edebiyatı (Son)

3- “Bedî Terbiye”de Estetik Eğitimi

3. 1. “Bedî Terbiye” ve Sanatın Kaynağı

İbrahim Alâettin, insanların estetiğe ihtiyaç duymalarının; güzelliğe ve sanata karşı eğilim göstermelerinin sebebini “Bedîyyat ve Sanatın Membarı; Sanat Her Ferde Şamil Bir İhtiyaçtır” adını verdiği ilk bölümde arar.

Sanatın kaynağı hakkında muhtelif münakaşaların, görüşlerin ve nazariyelerin bulunduğunu belirten Gövs, psikolojiyle uğraşanların sanatın doğuşuna “din” ile “oyun”un kaynaklık ettiğini ileri sürdüklerini söyler. “Din” nazariyesine göre ilkel kavimler ilahlaştırdıkları eşya ve hayvanları tasvir ve terennüm ederlerdi. Başlangıçta bu tasvir ve terennüm sadece ruhsal açıdan insanlarda bir güven oluştururken zamanla kaynağından uzaklaştı ve oluşturduğu his bağımsız kalıp bir “estetik heyecan” hâline dönüştü. “Oyun” nazariyesine göre ise korunma ve mücadele amacıyla geliştirilen hareket ve faaliyetler tıpkı raksta olduğu gibi vezin ve ahengin yardımıyla iştirak edenleri etkilemeye başladı ve sonunda kaynağı kaybolarak “estetik haz” bağımsız kaldı.

Gövsâ sanatın her insan için bir ihtiyaç olduğunu Fransız yazar Anatole France’tan yaptığı bir alıntıyla savunur:

“Ben sanatın her fert için bir ihtiyaç olduğunu anlatmak üzere ihtiyâr ettiğim bu mukaddimeyi Anatole France’ın bir fikriyle bitireyim: “Başlı başına hayatı taltîf eden bir şey olduğu için sanat, herkese ait olmalıdır. Çünkü her şeyde sanat vardır ve her fert onu ibda eder. Güzellik karşısında sanatkâr ile hîrfetkâr müsavi olup sanayi-i nefise ile “hîrfete ait sanatlar- Les arts industriels” iftirâk etmezler. Sanat; bütün hazların membaı, tekmiî fezailin çiçeği ve varlığın- kendi hesabına hayât-ı beşer için bir türlü keşfedemediğim- manasıdır...” (Gövsâ, 1925: 7).

Bu bölümde yazar ayrıca eserin metodolojisini de ortaya koyar. Ele aldığı meseleleri bedî terbiyenin (estetik eğitimi) bedîyat (güzel sanatlar) yönünden ziyade “terbiye” (eğitim) yönünden inceleyeceğini açıklar.

3. 2. “Bedî Terbiye” ve Estetik Eğitimin Gelişmemesinin Sebepleri

Estetik eğitimi hayatın gerçeklerine uygunluk göstermeli diyen Gövsâ’ya göre gerçeklikten uzak sadece zevk ve süs kabilinden verilen estetik eğitimi asırlardan beri toplumlar için kötü sonuçlar doğurmuştur. Yazar bu görüşünü Spencer’in “Değeri En Fazla Olan Hangi Bilimdir?” adlı makalesiyle desteklemeye çalışır. Spencer, bu makalesinde eski Yunan mekteplerinde musiki, şiir, belagat ve felsefe derslerinin okutulduğunu herhangi bir mesleğe yönelik bilgilerin öğretilmesinin ise aşağı bir seviye olarak görüldüğünü anlatır. Spencer’in bu tenkidinin ülkemiz için de geçerli olduğu söyleyen Gövsâ, memleketimizde fen bilimlerinin ihmal edildiğini ve hafife alındığını bunun sonucu olarak da bu bilime ait bilginin yetersiz kaldığını savunur.

Fen bilimlerine yönelik bu görüşünden sonra İbrahim Alâettin, edebî bilgilerimiz de yarım olduğunu ileri sürer. Buna gerekçe olarak önce Şark’tan sonra da Garp’tan yararlandığımız bilgilerin eksik olmasını ve nazari planda kalmasını gösterir. Fen ve edebî sahamızın genel durumunu pek beğenmeyen Gövsâ’ya göre bu olumsuz tabloya sebep olanların şekillendirdiği estetik eğitimi doğal olarak kötü sonuçlar vermiş, bu yüzden estetik eğitimimiz gelişmemiş, hayatın her alanına nüfuz edememiş ve insanlarımız tarafından özümsememiştir. Gövsâ, ülkemizde gerek mevki yönünden gerekse fikren belli bir seviyede olan kişilerin bile yaşadıkları evler ve yaşam biçimleri yönünden ince zevke, intizama, güzelliğe, estetiğe yabancı olduklarını belirtir. Bu durumun nedenini estetik eğitimin bizde tam anlamıyla anlaşılamamasına bağlar:

“İyi yetişmiş farz ettiklerimizde bile bedîyat itibarıyla kıymetin bu derece noksanı, hele kitle-i halkta her nevi zevk-i selimin fıkdanı bizde bedî terbiyenin anlaşılmamış ve hiçbir zaman tamîmine çalışılmamış olduğuna delildir” (Gövsâ, 1925: 10).

3. 3. “Bedî Terbiye” ve Estetik Eğitimin Önemi

İbrahim Alâettin’in sosyal ve ticari hayatta, aile yaşamında estetik eğitimin taşıdığı önem hakkındaki görüşleri dikkate değerdir. Gövsâ, estetik eğitimi “mesleki” ve “umumi” olmak üzere iki kısma ayırır. Bu kısımlardan “umumi” yön üzerinde durur. Ona göre estetik açıdan eğitilmiş fertler kendilerine ve çevrelerine daha yararlı olacaktır. Yazar, Schiller’in insanın ahlaki mükemmeliyetini ahlaki eğitime değil estetik eğitime dayandığını söyler.

Gövsâ için “bir şeyi yapmak ile iyi yapmak arasında ne kadar fark varsa, ale’l-ıtlâk terbiye tesiri ile bedî terbiye tesiri arasında o kadar fark vardır” (Gövsâ, 1925: 13). Yazar, bu görüşünü birkaç örnekle izah eder. Ona göre estetik zevki gelişmemiş bir tüccarın yaptırmış olduğu ilan, estetik ölçü dikkate alınarak hazırlanan ilan kadar hedeflenen kitle üzerinde tesir bırakmaz. Aynı kıymet ve şartlara sahip iki metadan daha zarif olanın tercih edilir. En sıradan faaliyetlerimizde bile zevk-i selimin, estetik hissin tesiri vardır.

İbrahim Alâettin servet ile estetik zevk arasında doğru orantı olmadığını düşünür. Estetik zevkten yoksun zengin konaklardaki eşyaların eğreti giyinmiş insanlara benzediğini söyleyen yazara göre refah ve servet estetik zevki artıran sebeplerden olsa bile biri diğerinin olmazsa olmazı değildir. Gövsa, küçük mekteplileri, dükkânının önünde çorapsız oturan yahut mahalle kahvesine entarisinden dizliğinin paçası sarkarak giden büyüklerine benzememeleri için uyarır. Özellikle gelecekte mesut ocaklar kurmaya aday kızlarımızın estetik eğitimi almaları gerektiğini belirten yazara göre eğitim zevki görmüş bu kızlarımızın kuracağı muntazam ve şirin yuva, ailenin saadet kaynağı olacaktır.

3. 4. “Bedî Terbiye” ve Hayat ile Sanat

Gövsa, sanat ile hayatın iç içe olması gerektiğini savunur. Toplumun sanat ile maddiyatı; ilim ile şiir ve estetiği birbirine zıt mefhumlar olarak gördüğünü söyleyen yazar, ilim, fen ile şiir ve sanatı birbirine daima dargın iki ayrı mefhum olarak algılanmasının sebebini halkımızın anlayış biçimine ve terbiye tarzına bağlar. Yazar, düşüncesini Spencer’den yaptığı bir alıntıyla pekiştirmeye çalışır. Bu alıntıda Spencer şöyle der: “Heykeltraşî, resim, musiki ve şiir yalnız ilim ve fenne istinat etmekle kalmaz; belki bizzat ilim ve fen de şiirdir. Ve fen ile şiirin birbirine zıt olduğu hakkındaki umumi fikir suitelakki eserdir... Goethe’nin hayatını tanıyanlar şairlikle âlimliğin bir fertte müsavi bir mükemmeliyetle nasıl içtima ettiğini bilirler... Hakikat bu ki fenne nüfuz etmemiş olanlar kendilerini ihata eden şiirin pek büyük kısmına karşı âmâdırlar” (Gövsa, 1925: 18-19).

Yazara göre estetik eğitimin temeli çocukluk yıllarında atılmalıdır. Estetik eğitimin çocukların ilgi alanlarına ve idraklerine uygun olması Gövsa’nın öncelik verdiği bir husustur. Çocuk için bir dükkân camekânının, yetişkinleri saatlerce alıkoyan bir müze salonundan daha cazip olduğunu belirten Gövsa, Fuzuli’nin “Su” redifli kasidesini ezberlemesinin, Wagner’in muazzam bir bestesini dinlemesinin çocuklarda hiçbir heyecan uyandırmayacağını ileri sürer. Çocuğa lazım olanın “güzel” şeylerden ziyade “hoş” şeyler olduğunu belirten yazar, bu “hoş” şeylerin zamanla “güzellikler” hâline dönüşebilmesi için çocuktaki seviye ve zihniyet gelişiminin kademeli olarak izlenmesi gerektiğini söyler.

Gövsa, fikrî terbiyenin her aşamasında olduğu gibi bedî terbiyede de ölçünün yetişkinlerden değil, çocuktan alınmasını savunur. “Biz çocuktan öğrenmeliyiz ki ona öğretebilelim” (Gövsa, 1925: 21) cümlesiyle yazar günümüz eğitim sisteminde bile dikkate alınması gereken bir görüşü dile getirir.

Yazar, estetik eğitimin maddi ve somut boyutu hakkında önemli fikirler ortaya koyar. Ona göre çocukları ahlaki kirliliklerden ve çirkinliklerden korumada gösterilen hassasiyet, onların maddi eşyanın çirkin ve hoş olmayan tesirlerinden korunmasında da gösterilmelidir. Bu sebeple çocuğun doğup büyüdüğü ev, eğitime başladığı okul muntazam, temiz ve mümkün olduğu kadar zarif, ince zevke uygun olmalıdır. Güzel şeylerle kuşatılmış bir çevrede büyüyen çocuğun zamanla estetik zevki ve alışkanlığı da gelişir. Bu gerçeğe rağmen etrafında estetik duygularını kemiren birçok unsurun bulunduğunu ifade eden Gövsa için özellikle tiyatro, sinema gibi çocukların sıkça gittiği mekânlar gerek iç ve dış görünüş açısından gerekse sundukları gösteriler açısından çocuklar için olumlu bir etkiye sahip değildir.

Toplumların kültürel olarak gelişiminde tiyatronun önemli bir rolü olduğuna inanan yazar, memleketimizdeki tiyatroları bu işlevi yerine getirmediikleri, sahneledikleri oyunlarda tabii ve temiz bir Türkçe kullanmadıkları için eleştirir. Gövsa, ülkemizde sanatın hak ettiği ölçüde gelişmemesinin izahını da şu şekilde yapar:

“Memlekette sanatın bu kadar çorak kalmasına içinde yaşadığımız muhitin, takip ettiğimiz tarz-ı hayatın kat’i tesirleri var. Issız, ölü mahallelerin, ağaçsız, çiçeksiz, dar ve kirli sokakların ziyasız, kasvetli evlerinde hakiki bir sanat hayatının fişkirmasını beklemek bir malihulya olur” (Gövsa, 1925: 25-26).

İbrahim Alâettin, bu tespitin ardından estetik zevkin ve anlayışın oluşumunda yaşanan çevrenin ehemmiyetine değinir ve özellikle medeni memleketlerde halk arasında yaygın olan çiçek kültüründen bahseder. Çiçeğin onların hayatının her alanına karıştığını, bir işçi kadının sebze sepetinden mütevazı bir amelenin sofrasına varıncaya kadar her yerde çiçeğe rastlanıldığını dile getiren Gövsa, Avrupa’da bulunan bir köy mezarlığının veya birlikte yaşadığımız gayrimüslimlerin mezarlıklarının bizimkilerle kıyas edilemeyecek derecede temiz ve muntazam bir çiçek bahçesine benzediğine değinir.

Yazar, her anlamda güzelliklerle çevrili bir memleket arzusunun birdenbire gerçekleşmeyeceğini ve bu eksikliği tashih ve telafi etmenin tek çaresinin ise yine okullarda verilecek eğitim olduğuna işaret eder.

3. 5. “Bedü Terbiye” ve Okulların Fiziksel Özellikleri

İbrahim Alâettin eğitim-öğretim etkinliklerin yürütüldüğü okulların, okul bahçelerinin ve sınıfların gerek geçmişteki gerekse hâlihazırdaki fiziksel özelliklerini hiç beğenmez. Birçok yazarın hatıralarında da tahsil gördükleri okullarla ilgili şikâyetlerinin olduğu belirtilir:

“Çocukluk hatıralarını neşreden müellifler arasında mektep muhitinden duydukları nefret ve istikrahı söyleyenler; içinde okudukları binaların harici ve dâhilî câzibesizliklerini, kalın duvarlarını, ziynetsiz demir parmaklıklarını, boş avlulularını, râtip ve müzlim teneffüşhanelerini şikâyetle anlatanlar, onları birer mahbes hâlinde tasvir edenler pek çoktur” (Gövsa, 1925: 30).

Yazar, ülkemizde gerek eğitim-öğretim hususunda yapılan yenilikler esnasında gerekse okul binalarının ve müstemilatının yenilemesi sırasında estetik endişenin gözetilmediğini belirtir. Avrupa’nın her tarafında millî kültür ile genel kültürün yükseltilmesi amacıyla estetiğin ve sanatın okullara dâhil edildiğini imrenerek söyler.

Memleketin mevcut durumunu ve zihniyetini yakından bilen Gövsa, muhteşem okul binaları inşa edilmesinin bir hayal olduğunu fakat en görkemsiz okul binalarının estetik zevki ön planda tutan bir idareyle mümkün mertebe cazip bir hâle geleceğini savunur. Küçük, büyük birçok şehrimizin en hâkim yerinde güzel okul binalarına tesadüf edildiği anlatan yazar, bu okulların bize ait olmadığını üzüntüyle belirtir. Ona göre en basit bir köye muhteşem bir okul yapmak israf addolunamaz. Çünkü Anadolu’nun refahını artıracak ve medenileşmesini sağlayacak olan okullar, halka binalarıyla da rehber olmalıdır.

Yazar, okul binalarının ve sınıfların iç süslemesi meselesinde öncelikli olarak çocuk zevkiyle yetişkin zevki arasındaki farklılığın göz önüne alınması gerektiğine dikkat çeker. Sınıfların süslenmesini sabit ve hareketli olmak üzere iki kısma ayırır. Yazar için sabit kısmın ilk şartı sınıfların ışığını ve havasını temin edecek olan pencerelerin büyük ve kullanışlı olmasıdır. Çocuğun, ışık ve hava şelaleleriyle yıkanan temiz ve berrak bir yuvaya muhtaç olduğunu söyleyen yazar, pencereleri süsleyen ağır perdelerin havaya ve ışığa mani olmaları; tam olarak açılamamaları; ekseriyetle tozlara ve mikroplara yuva olmaları; bir kasvet manası ifade etmeleri bakımından dersaneler için uygun olmadığını ileri sürer. Güneşin etkisi arttığı zaman pencereleri kapatmak için zarif ince perdelerin kullanılmasını tavsiye eder çünkü ince perdeler kumaşlara göre daha kolay temin edilir ve daha ucuzdur.

Tavan ve duvarların rengi açık ve nakışları sade duvar kâğıtlarıyla örtülmüş olması tercih edilse de memlekette duvar kâğıtlarının kullanımını yaygın olmadığını söyleyen yazar, dersanelerin kasvetli bir hapishaneye benzememesi için berrak ve neşe veren bir renkle boyanmasını önerir. Boyanın senede iki defa yenilenmesini gerek sağlık gerekse zevk açısından gerekli görür.

Montessori'nin "Les Case des Bambini" adlı kitabında çocukların hareket alanını ve doğallığını kısıtladığı düşüncesiyle okul sıralarına şiddetle karşı çıkmasını Gövsa, "filhakika daima aynı vaziyeti icap ve fazla harekâtı men eden mektep sıraları pek küçükler için tavsiye edilmiyor" (Gövsa, 1925: 36) tezinden hareketle doğru bulur. Anaokullarında sıralar yerine küçük iskemlelerle küçük masaların kullanılmasını tavsiye eder. İlkokullarda ise okul sıralarına bir ya da iki kişilik olması şartıyla onay verir. Sınıf eşyalarının temiz kullanılmasını, sıraların kurşunkalem ve çakı oyunlarıyla tahrip edilmemesini estetik eğitimi açısından faydalı görür. Siyah tahtanın sınıfın zarafetini ve neşesini gölgelendirdiğini düşünen yazar, tahtanın koyu yeşil renkli olmasını, kürsünün ve sıraların renginde açık bir çerçeveye çevrenmesinin uygun olacağını söyler.

Süslemenin hareketli ve değişen kısımları ile ilgili olarak yazar, zevki eğitmek isteyen bir dershanenin ilk önce ne yapıp ne edip tabiatın güzelliklerinden mümkün olduğu kadar yararlanması gerektiğini belirtir. Gövsa'ya göre sınıfın uygun yerlerine konulan çiçek saksıları, kürsü üzerindeki çiçek vazoları veya duvarın bir tarafına iştirilmiş dallar ve yapraklar dershanenin güzelliğini artırma hususunda sihirli bir kuvvettir.

İbrahim Alâettin bazı okullarda dersane duvarlarının garip bir sergi mahiyetinde birçok harita ve resimlerle doldurulmasını çirkin bulur. Haritaların, resimlerin ve levhaların dersanelerin duvarlarında sürekli asılı kalmasını lüzumsuz bulan Gövsa'ya göre çocukların anlayabilecekleri şaheserlerin kopyaları, çocuklarla ilgili olan güzel gazete resimleri, yere ve zamana uygun fotoğraflar okul ve sınıf duvarlarına asılmalıdır.

Yazar, Cenevre'de Jean-Jacques Rousseau Pedagoji Enstitüsü'nün bulunduğu sırada gözlemlediği bir etkinliği okullarımızda da kullanılmasını için öneride bulunur. Enstitü'nün himayesindeki "Çocuklar Evi" anaokulunun duvar süslerinin bir kısmını küçüklerin kuru boya ile yaptıkları serbest resimlerin oluşturduğunu anlatan yazar, bu resimlerin çocuklara tarafından seçildiğini, üç, beş gün sonra seçimlerin yenilediği, bu suretle onların heyecanının ve arzusunun canlı tutulduğunu belirtir. Gövsa, bu noktada Mektepte Sanat Cemiyeti'nin 1904'te Paris'te yapmış olduğu kongrede duvar süslemesinin belli aralıklarla değiştirilmesinin çocuğun gözlerini dinlendirdiğine ve dikkatini yenilediğine dair beyanların olduğuna dikkat çeker.

"Aferin" ve "takdir - teşekkür" gibi belgelerin çocuğun estetik zevkinin oluşumunda önemli bir yer tuttuğuna inanan Gövsa'ya göre bu belgeler sanatkarane zevk endişesiyle hazırlanmalı ve çocuğu manevi yönden etkilediği kadar şekil güzelliğiyle de etkilemelidir. Mevcut durumu beğenmeyen yazar, okullarımızda bu türden mükâfat belgelerinde estetik yönün dikkate alınmadığını; süslü olmak endişesiyle genellikle yıldızlara, münasebetsiz şekil ve çiçeklere boğulan kâğıtlar hazırlandığını ileri sürer. Yazarın meselenin çözümü ile ilgili önerisi ise şu şekildedir:

"Bu hususta mektepler ufak fedakârlıkları diriğ etmemeli ve her dersin münasebetdar olacağı resim ve timsalleri muhtevi ve ayrı ayrı renkte mükâfat numuneleri tertip için sanatkarlar arasında müsabakalar küşat ve hakiki bir zevk-i selim ile en münasiplerini intihap ve istimal eylemelidir" (Gövsa, 1925: 41).

Yazara göre bu ölçüden hareketle hazırlanan okul belgelerinin tümü çocuklara, ailelere hürmet ve güzellik telkin edecek, okula bağlılığı kuvvetlendirecek, sanat fikrinin ve güzelliğin yaygınlaşmasını kolaylaştıracaktır.

3. 6. "Bediî Terbiye" ve Ders Kitapları

İbrahim Alâettin, öğretmene ve dershaneye nazaran her zaman öğrencinin yanında bulunması itibarıyla okul kitaplarının zevkin eğitimde önemli bir işleve sahip olduğu kanaatindeydi. Bununla birlikte Gövsa, Jean-Jacques Rousseau ve Jan Amos Comenius gibi bazı eğitimcilerin okul kitaplarına karşı olduğunu belirtir. Rousseau'nun "kitap sâmit ve hareketsiz mevcudiyetini tabiatla

çocuğun arasına ikame ve hâil etmesin ve yavrunun fitrî meyl-i tecessüsünü nehiy eylesin!” ve Comenius’un “Kitapların ölü yaprakları yerine tabiatın canlı sahifelerini açmalı, eşyanın gölgelerini değil, kendilerini göstermeli! (Gövsa, 1925: 43) şeklindeki görüşlerine yer verir. Bu görüşlerin yanında öğretmen ve öğrenci için ders kitaplarının gerekli olduğunu savunanların da olduğunu söyleyen Gövsa’ya göre öğretmen ile metot ne kadar mükemmel olursa olsun ilkokullarda bile bazı derslerde kitaba ihtiyaç vardır.

İbrahim Alâettin ülkemizdeki matbaacılık ve neşriyat faaliyetlerini yeterli bulmaz. Kitapçı camekânlarında kırmızı, mavi, sarı bütün çiçek renkleriyle, basit kapları ve çoğunlukla sıradan süsleriyle teşhir olunan kitapların insana kitabı almak ve okumak şevkini vermediğini söyleyen yazar, Ebuzziya Matbaası’nın bir dereceye kadar Servet-i Fünûn ile Matbaa-i Âmire’nin ve bazı matbaaların neşrettikleri eserlerin bir kısmının az çok zevk-i selime hitap ettiğini belirtir.

Gövsa, neşriyatta ve matbuattaki sıradanlığın ve zevksizliğin aşılması için sergiler açılması, kongrelerin ve ödüllü müsabakaların düzenlenmesi gibi bir dizi teklifler sunar. Yazara göre her sene yahut üç beş senede hiç olmazsa bir defa kitap sergisi açılması, bu sergideki kitaplardan baskısı güzel olanlarının bir heyet tarafından seçilip ödüllendirilmesi matbuatta güzellik endişesinin oluşmasına katkı sağlayacaktır.

İbrahim Alâettin çocukluk döneminde basılan kitapların kalitesizliğinden yakını. “Çocukların ilk arkadaşı” saydığı ders kitaplarının mevcut hâlini eleştirir. Bunların hiçbirinde zevki okşayacak, ilgiyi çekecek bir güzellik bulunmadığı vurgulayan yazar, “hayır yanlış söyledim, belki hepsinde zevki aşağılayacak bütün çirkinlikler toplanmıştı... hayattan iyi veya fena sabit hiçbir intiba’ almamış nezih ve masum çocuklara kitap diye müvelles kâğıt parçalarını vermekten büyük insafsızlık olur mu? (Gövsa, 1925: 47) diyerek eleştirinin dozunu artırır.

Yazar, bizdeki okul ve çocuk kitaplarında görülen bu olumsuz tabloya karşı Fransızların, Almanların, bilhassa İngilizlerin mevcut okul ve çocuk kitaplarının ciltlerindeki, kapaklarındaki, resimlerindeki, tablolarındaki, kâğıtlarındaki, baskılarındaki titizliğin insanı büyülediğini belirtir. Böyle güzel kitapları çocukların sevmemesinin imkânsız olduğunu ifade eden Gövsa’ya göre çocukluk zamanından ve ilkokuldan itibaren hayalleri böyle güzel kitaplarla süslenmiş gençlerin hayatlarında bayağılık ve kabalık bulunmayacaktır.

Okul kitaplarında bulunması gereken fiziksel nitelikleri ise yazar şu maddelerde toplar:

a) Kâğıtlar kirli, damarlı ve pek ince olmamalı; beyaz olmakla beraber gözleri yoracak derecede parlaklık taşımamalıdır.

b) Harfler kırık, ufak veya lüzumundan fazla büyük olmamalı; satırlar, takibi yoracak derecede uzun tutulmalı, sahifenin büyüklüğüyle ahenkli olmak üzere mümkün merteye kısa olmalıdır.

c) İlk sayfalar, başlıklar ve son sayfalar süslenmelidir. Bu türden süsler, başlıklar, çerçeveler için eski kitaplarımızın ve mimarimizin süsleri model alınabilir, bu suretle millî zevk de hem sürmüş hem de yayılmış olur.

d) Resimli olmalıdır. Kitaplarda resim ya kitabı daha sevimli ve cazip bir hâle getirmek için bulundurulur yahut bahsi geçen maddeleri açıklamak için konulmuş olur. Bu maksatları temin edemeyen resimler elbette anlamsızdır.

e) Kitabın ismi kapağına orantılı büyüklükte, okunaklı ve güzel bir yazıyla yazılmalıdır. Fazla süs ve çiğ renkler içermemeli ve mümkün olduğu kadar zarif olmalıdır. Bu hususta millî süslemelerden güzel seçimler yapılmalıdır.

f) Kitapların cildi sağlam olmalıdır. Aksi hâlde dağılır, yırtılır, kirlenir ve örselenir; sonunda çocuğun dolap veya çantasında bir yığın kâğıt hâline gelir.

g) Çocuklara mahsus kitapların ebatları küçük değil, abartılı olmamak şartıyla büyükçe olmalıdır.

3. 7. “Bedî Terbiye” ve Resim Eğitimi

Resim eğitimini okullardaki estetik eğitimin en önemli parçalarından biri olarak gören İbrahim Alâettin, resim dersinin nasıl algılandığıyla ve dersin verilmiş usulüyle alakalı görüş ve önerilerini “Bedî Terbiye ve Resim” adlı bölümde dile getirir. Yazar, ilkökul ve ortaokul yıllarında resim derslerinin olduğunu fakat dersi veren öğretmenlerin bu dersin verilme yöntemine ilişkin becerilerinin olmadığını ileri sürer. Derste sürekli olarak model kopyacılığı yapıldığını söyleyen Gövsa’ya göre kâğıt üzerindeki modeli diğer bir kâğıda aynen aktarmak bir kazanım değildir

Yazar, anaokulundan başlayarak yeni metotlar ışığında çocuklara resim eğitimi vermenin yararlarını şu şekilde anlatır:

a) Resim, çocuğun sezme ve algılama becerisini artırır. Herkes bakar ancak herkes göremez. Fikrin kıymeti izlenimlerin doğruluğuyla orantılıdır. İyi düşünemeyen, iyi muhakeme edemeyen insanların çoğu iyi müşahede edemeyen ve buna vaktiyle alıştırılmayanlardır. James Sully’nin “Çocuk Tetkikatı” adlı eserinde söylediği üzere çocuklar yaptıkları insan resimlerini profilden de olsa ekseriyetle iki gözlü, iki kulaklı, iki kollu ve beş parmaklı olarak resmederler. Bu müşahede mantıksızlığı eğitilmezse ilerleyen yaşlarda da devam eder.

b) Resim, hafızanın gelişmesine ve olgunlaşmasına hizmet eder. Eşyayı iyi müşahede etmek iyi öğrenmeyi sağlar.

c) Resim, çocuğun hayal etme kabiliyetini artırır. Serbest resimler, süsleme alıştırmaları, bir olayı, bir fıkrayı veya bir hikâyeyi resmetme çalışmalar çocuğun hayal dünyasını zenginleştirir.

d) Elin eğitimine, serbest ve zorunlu hareketine hizmet eder. Bilhassa siyah tahtada iki elin aynı anda kullanılmasıyla yaptırılan çizimler oldukça önemlidir. İki elin de eğitilmiş olması şüphesiz üstünlük sağlar.

e) Diğer derslerin anlaşılmasına yardımcı olur. Resimle uğraşanlar fende, tarihte, coğrafyada hatta toplumbilimlerinin değişik alanlarında kullanılan resimleri, krokileri, haritaları, şemaları daha kolay anlayabilirler.

f) Şekil ve renk itibarıyla ahenkli şeyleri gözleme, onları resmetme alışkanlığı vermek suretiyle estetik zevkin geliştirilmesine katkıda bulunur.

İbrahim Alâettin, resim dersinin işlenişe dair ilk metodun on dokuzuncu asırda Ravaissan’a ait olduğunu belirtir. Ravaissan’a göre resmin gayesi çocukların kalbini güzellik hissine alıştırmaktır. Resmi yüksek bir eğlence sayan Ravaissan için en mükemmel eşya insan yüzüdür. Bu nedenle resim eğitime insan yüzü çizimleriyle başlanmalıdır. Bu görüşe Guillaume, Pestalozzi ve Fröbel gibi eğitimciler itiraz eder ve onlara göre resim eğitiminde çizgilere ve geometrik şekillere öncelik verilmelidir. Gövsa, ikinci metodu hem soğuk bulur hem de kişiliğin ortaya çıkmasına engel olduğunu düşünür. Ona göre, “hiçbir serbestîye, fikrin hür tecrübelerine imkân bırakmayan bu usul-i hendesî hakikaten muhayyileyi boğar, şahsiyeti kurutur” (Gövsa, 1925: 57). Çocuğun somut eşyayı; hoş ve belirgin renkleri; kendine heyecan veren şahısları; etrafında daima gördüğü hayvanları resmetmeye daha eğilimli olduğunu söyleyen Gövsa, çocuk yuvalarında, ilkökullarda çocuğu serbest bir şekilde resme yönlendirmenin iyi bir metot olduğu belirtir.

Yazar, Cenevre’de öğrenim görürken Madam Artos’un konferanslarına ve uygulamalı derslerine katılır. Madam Artos’un çizgilerin değerini ve işaret ettiği anlamları çocuklara hissettirmekle işe başladığını söyler. Ona göre yatay çizgiler sükût ve ölümü, dikey çizgiler devam ve sebatı, eğri çizgiler ise yönüne göre çeşitli anlamlara gelmektedir. Madam Artos’un çocuklara kendi hareketlerinden ve çevrelerindeki eşyalardan misaller vererek bu eğitimi gerçekleştirdiğini vurgulayan Gövsa, bu suretle çocukların yavaş yavaş çizgilerin dilini farkına varmadan öğrenmiş ve hissetmiş olduklarını dile getirir. Yazar, Madam Artos’un resim eğitimi sırasında çocuklara belli bir ahenkle bazı heceler, kelimeler veya şarkılar söylettiğine ve böylece musiki ile resim arasında güzel bir bağ kurdurduğuna değinir.

3. 8. “Bediî Terbiye” ve Musiki Eğitimi

İbrahim Alâettin, doğrudan doğruya insanın his ve ruh dünyasına seslendiği için musikiyi duyguların terbiyecisi sayar. Musiki her ne kadar milletlere göre farklılık gösterse de herkes tarafından anlaşılabilir cihanşümül bir lisandır. Bedevi ya da medeni her seviyede insanın hayatının her aşamasında nağmenin ve bestenin yeri olduğunu savunan Gövsa’ya göre çocuklar uykularını, oyunlarını; gençler uğraşlarını ve sevdalarını; çobanlar inzivalarını; müminler dua ve ibadetini, ihtiyarlar uzlet ve sükûnetini daima bir bestenin ahenkli eşliğinde sürdürür ve yatıştırır.

Musikinin eğitimdeki değerini Perikles’in hocası Damon’a atfedilen “bir kavmin âdât ve an’anâtını taklîb etmek için rebâbına bir tel ilâve veya ondan bir tel tarh etmek kâfidir” (Gövsa, 1925: 62) sözüyle ortaya koyan Gövsa, musikinin sosyal hayatın her safhasındaki tesir ve ehemmiyetine Avrupa’da iken şahit olduğundan bahseder. Özellikle 1913’te Cenevre’de yüzüncüsü düzenlenen bir kutlama töreninin kendi ruhunda dünyasında bıraktığı izi “hâlâ kulaklarımda ve kalbimde” diyerek dile getirir.

Medeni ülkelerdeki üniversite gençlerinin topluluklar oluşturduklarını, bu toplulukların toplantılarında, gezintilerinde kendilerine ait besteleri söylediklerini ve böylelikle dayanışmalarını pekiştirdiklerini anlatan yazar, kendilerinin “Türk Yurdu” isminde bir cemiyetlerinin olduğunu ama ne yazık ki bu cemiyete ait hep birlikte söyleyebilecekleri bir bestenin bulunmadığını üzülen bir şekilde aktarır. Bu durumu çocukluktan beri ahenge yabancı kalmalarına; ne ailelerinde ne de mekteplerinde hemen hemen hiç musiki eğitimi almamalarına bağlar. Yazar, musikinin insan psikolojisi üzerindeki etkisini kendi yaşamından örnek vererek somutlaştırır:

“Balkan Harbi’nin bidayet-i ilanında Trabzon Sultanisinde muallimdim. Bir gün şehrin belediye bahçesinde yalnız oturur iken iskeleye doğru bir miktar askerin sevk edildiğini gördüm. Başlarında bir mızıkacı “Ey Gaziler”i terennüm ediyordu. Bu havanın bir ateşten bir ateşe sürüklenen milletimizle, tarihimiz ve felaketlerimizle ve benim o andaki yalnızlığımla o kadar sıkı ve samimi bir ülfeti vardı ki bütün asabımın gerildiğini, içimde ateşin bir dalganın yükselerek boğazımda düğümlendiğini duydum. Altı aylık hayatımın Çatalca ile Ayastefanos arasında bin musibet ve müşküle uğrayarak geçmesine sebep olan gönüllü olmak kararını işte o basit nağmelerin titreme tesiri içinde vermiştim” (Gövsa, 1925: 64-65).

Musikiyi insanların hislerini ve heyecanlarını sürükleyen ve yönlendiren büyük bir kudret olarak gören Gövsa’ya göre musiki aynı zamanda öğrencilerin estetik hissini harekete geçiren; onlarda ahenk ve ruhsal dengeyi sağlayarak maneviyatı ve ahlakıyatı geliştiren mühim bir kuvvettir. Yazar, okullarda koro hâlinde şarkı söylemenin öğrencilere birçok fayda sağladığı kanaatinde. Musikinin verdiği heyecanın çeşitli seslerin iştirakiyle fevkalade artması; estetik değer itibarıyla daha yüksek olması; çocuklara birlik ve dayanışma ruhu vermesi; birçok çocuğun katılımına imkân sağlaması; okul hayatının şartlarına uygun olması gibi hususlar bu faydalardan birkaçıdır.

Sözlü musikinin öğretim metodunu ayrıntısıyla anlatmayı yetkisinin dışında gören yazar, Marcel Braunschvig'in görüşlerini referans gösterir. Bu görüşlere göre okullarda sözlü musiki öğretilirken solfejden evvel şarkı söyletmeye öncelik verilmelidir. Öğretmen çocuklara musiki yazısını, notalardaki işaretlerin kıymetini anlatmadan evvel en basit şarkıları söylemeli, sonra çocukların en yeteneklisine ve ardından diğer çocuklara tekrar ettirmelidir. Çocuklar şarkı söyleme zevkini aldıktan, kulaklarıyla sedalarını az çok düzelttikten sonra öğretmen yavaş yavaş solfeje başlayabilir. Çocukların iyi bildikleri şarkıların notasını tahtaya yazıp sedanın yükseklik seviyesini; işaretlerle duraklar arasındaki bağlantıyı; her işaretin sedasının yüksekliğinin ve uzunluğunun yazılış şeklini çeşitli alıştırma ile anlatmalıdır. Bu alıştırma bazen işaretlerden şarkı söylemeye ve bazen şarkı söylemeden işaretlere geçmek suretiyle değişiklik göstermelidir. Yazara göre erkek çocuğunun sesi kadın sesi gibi daha yüksek ve daha keskin olduğu için erkek mekteplerinde on iki, on üç yaşlarına kadar ses eğitiminin kadın öğretmenler tarafında verilmesi daha uygundur.

Şarkı söylemenin eğitim şekli kadar şarkıların seçiminin de önemli olduğunu vurgulayan Gövsa'ya göre güfteler de çocuğun seviyesine uygun olmalıdır. Çocuk şarkılarının güfteleri sade olur düşüncesiyle bazı ana mekteplerinde söylenen şarkıların son derece manasız olduğunu ileri süren yazar, sade güftenin fıkirsiz ve manasız güfte anlamına gelmediğine işaret eder. Gerek böyle manen çok fakir olan nağmeleri gerek çocuklara mevsimsiz harp ve darbı, vahşet ve zulmü telkin eden şarkılara filtre getirmenin öğretmenlerin bir görevi olduğunu belirten Gövsa, bazı ailelerin çocuklarına sıradan şarkıları, bayağı kantoları söyletmelerini münasebetsiz sözler ve fikirler barındırdığı için pedagojik bulmaz.

Musiki eğitimini verecek olan öğretmenlerin seçiminin de önemli olduğunu belirten yazar, Avrupa'da öğretmen okullarının büyük çoğunluğunda adayların bir musiki aletini kullanmalarının, ekseriyetle de keman çalmalarının şart olduğunu söyler.

3. 8. “Bedî Terbiye” ve Çocuk Edebiyatı

Çocukluk dönemini hepimizin içinden şuarsuz bir şekilde geçtiği kendine özgü bir âlem olarak nitelendiren Gövsa'ya göre çocuklara yönelik, çocuklara için bir edebiyat olmalıdır. Çocuğun zihin dünyasını genişletmek, fikrî terbiyesini geliştirmek, muhayyilesini harekete geçirmek için onun zevkine ve zekâsına uygun edebî eserlere ihtiyaç vardır. Estetik eğitimi hususunda şiirin, musiki kadar önemli olduğunu vurgulayan yazar, Fransa'da okullarda yapılan araştırmalar neticesinde kız ve erkek çocukların manzumelere bariz bir şekilde ilgi gösterdiklerinin ortaya çıktığını belirtir. Kafiye ve sağıladığı ahengi, hecelerin oluşturduğu nağmeyi ve kolay ezberlenebilir olmasını bu ilginin sebepleri arasında sayar. Şiirin estetik değerinin ise çocukların seviyesine hitap etme derecesiyle doğru orantılı olduğunu söyler.

“Çocuklara Şiirler (1911)” adıyla şiir türünde çocuk edebiyatının ilk telif eserini kaleme alan İbrahim Alâettin Türk çocuk edebiyatının oluşumuna ve gelişimine hem öncülük hem de rehberlik etmiştir. Gövsa, eserin giriş kısmında medeni memleketlerde çocukların yeteneklerini doğru yönlendirmek için çareler arandığını; bu çareler arasında şiir ve şarkıların ilk sırada yer aldığını fakat memleketimizde çocukların kalp ve vicdanına hitap eden manzumelerin yeterli sayıda ve seviyede olmadığını belirtir:

“Medeni memleketlerde çocukların kabiliyetini hüs-i istimal etmek çareleri düşünülmüş ve bu çareler meyanında terbiye-i fikriye ve ahlakiyeyi teşkil edecek, muhabbet-i diniye ve vataniye ile an'anât ve mefâhir-i milliyeyi ikaz eyleyecek şiir ve şarkılar tanzim ve ilkâsı tedbiri belki birinci dereceyi işgal eylemiştir. Memleketimizde bu ihtiyacı büyüklerimizce bile müşkülât ile anlaşılabilen veyahut yalnız nasihatten ibaret olup kalp ve vicdana hitap etmeyen manzumelerin ne dereceye kadar tatmin edilebileceği enine boyuna düşünmeye muhtâc-ı teemmüldür” (Gövsa, 1329:5-6).

Gövsâ, bu satırların yazıldığı günden beri çocuklar için epeyce şiir ve şiir mecmualarının neşredildiği, bu şiirleri ve mecmuaları takip edenlerin çocukların da bir edebiyatı olabileceğine kanaat getirdikleri söyler. Yazar, “Çocuk Şiirleri (1911)” ile “Bedî Terbiye (1925)”nin yayımlanış tarihleri arasında geçen on dört yıllık zaman diliminde çocuklar için şiir kitabı neşreden Ali Ulvi “Çocuklarımıza Neşideler”, Tefvîk Fikret “Şermin”; Ziya Bey Gökalp “Kızıl Elma”, Ali Ekrem “Şiir Demeti”, Sabri Cemil, İbrahim Aşkî, Osman Fahri, Suad Fahir, Ruşen Eşref, Muallim Siracüddin, Orhan Seyfi gibi bazı şairleri ve eserleri örnek gösterir. “Çocuk edebiyatı” terkinin artık garip telakki edilemeyeceğini savunur.

Çocuklar için yazılan şiirlerde Gövsa’ya göre şu özellikler bulunmalıdır:

A) Şekil Yönünden

a) Çocuk ahenkten ve ritimden hoşlandığı için şiirlerde aruz vezninin “mefâ’îlün, mefâ’ilün” gibi bazı düzenli kısımları kullanılmalıdır. Hece vezniyle yazılacak şiirlerde ise “altı beşlik”ten ziyade “iki dörtlük” veya “iki dörtlük bir üçlük” gibi dış şekli daha ahenkli vezinler tercih edilmeli ve durakların belirgin olmasına da özen gösterilmelidir.

b) Uzun mısralar çocuklar için uygun değildir. Her mısra veya her beyit bağımsız bir cümle olmalı. Yani beyit bittiğinde anlam tamamlanmalı; anlam kapalı olmamalı hemen anlaşılmalıdır.

c) Kafiye çok sık ve çok özel olmalı. Kafiye yetersiz olursa çocuğun en mühim alakası kaybedilmiş olur.

B) İçerik Yönünden:

a) Çocuk şiirlerinde hayaller gayet açık olmalı, tasvirler net ve kesin yapılmalıdır.

b) Hissiyat tahlilinden ziyade olay tasvirleri bulunmalı, bunlar da sınırlı bilgiye ve basit tecrübelerle dayanmalıdır.

c) Vatani ve millî konular şiirlerde işlenmelidir. Ancak siyasi olaylar neticesinde ortaya çıkan infial ve kin şiirlere konu edilmemelidir.

İbrahim Alâettin, çocuklara şiirin nasıl öğretileceği dair birtakım öneriler sunar. Yazar, çocuklara öğretilcek şiirlerin kitaplar üzerinden hecelenerek gözle öğretilmesinden ziyade söylenilerek kulaktan öğretilmesinin daha uygun bulur. Bu suretle şiirin asıl ahengini muhafaza etme ihtimalinin daha yüksek olduğunu söyler. Ona göre hiç okuyamayan veya düzgün kıraat yapamayan çocuklar için zaruri talim yolu budur.

İnşat esnasında çocuklarda birçok telaffuz ve eda hatalarının olabileceğini belirten Gövsa, “Marcel Braunchvig”den hareketle inşadın üç temel özelliğini “doğru olmak”, “manidar olmak”, “zarif olmak” şeklinde belirler.

İnşadın doğru olması için kelimelerin iyi ve hakkıyla telaffuz edilmesi gerektiğini söyler. Yarım telaffuzların önüne mümkün olduğu kadar erkenden geçilmelidir. İnşadın manidar olması çocuğun şiiri anlaması ve hissetmesi; sedasını tabii ve içerdği fikre uygun olarak eda edebilmesidir. Şiirin inşadındaki üçüncü özelliğin yani zarafetin bilhassa çocuklar tarafından elde edilmesinin oldukça zor olduğunu söyleyen yazar, şiirin; şairane yönünün çocuklara yavaş yavaş hissettirilmesi sayesinde zamanla zarafetin ve mükemmeliyetin sağlanacağını belirtir.

Seviz, on seneden beri çocuk manzumeleri üzerinde epeyce çalışıldığını belirten yazar, çocuk edebiyatını teşkil edecek eserlerin sadece manzumelerden ibaret olamayacağını vurgular. Çocuklarda düşünme zevkini temin edecek, onlara seviye kazandıracak mensur şiirlerin, monologların, diyalogların, küçük tiyatro eserlerinin, hikâyelerin, sergüzeştlerin, seyahatnamelerin, tabiat ve fen

konularıyla ilgili kitapların olmadığından şikâyet eder. Ona göre çocuk kütüphanesi yalnız okul kitaplarından değil, bilhassa özgür düşünceye dayalı eserlerden oluşmalı.

Medeni ülkelerde kitaba ve kütüphaneye çocukluktan itibaren düzenli ve sistemli bir şekilde önem verildiğine değinen yazar, bayramlarda, doğum günlerinde çocuklara ailesinin, akrabasının ve çevresinin genellikle resimli kitaplar hediye ettiklerini söyler. Bu suretle yavaş yavaş çocukların odalarında kendilerine ait bir kütüphaneciğin oluştuğunu belirtir. Avrupa okullarında okulun umumî kütüphanesinin haricinde sınıf kütüphanelerinin de olduğunu, öğrencilerin gündeliklerinden ayırdıkları harçlıklarını haftada veya ayda bir defa toplayarak okul idaresinin uygun bulduğu kitapları yavaş yavaş temin ettiklerini ve bu suretle seneden seneye sınıf kütüphanelerinin sayısının arttığını ifade eder. Yazar, Avrupa'daki kitapçıların bile bilinçli ve işlerinin ehli olduğunu şu cümlelerle izah eder:

“Bir kitapçıya bilfarz “sekiz yaşında bir erkek çocuk için veya on iki yaşında bir kız için bir roman veriniz” dersiniz size boya, zevke göre kostüm çıkaran bir elbiseci gibi her seviyeye uygun muhtelif kitaplar teklif edebilir” (Gövsâ, 1925: 85).

Memleketimizde ise her yaşa ve her seviyeye uygun kitap bulmanın zor olduğunu belirten yazar, küçüklere ait okuma kitaplarının azlığı yüzünden ilkokullarda kütüphane oluşturmanın güç olduğunu söyler. Bu eksikliğin giderilmesi için bütün edipleri ve muharrirleri çocuk edebiyatı alanında eser vermeye davet eder.

“Çocuklar için kaleme alınacak eserler ne gibi vasıflar taşımalıdır?” sorusuyla bu konu üzerindeki görüşlerini Avrupalı uzmanlar ile kızı ve oğlu üzerinden edindiği tecrübelerden yararlanarak ortaya koyar. Özellikle Marcel Braunschvig “L’art et Lenfant” isimli eserinden alıntılar yapar. Braunschvig’e göre çocuklara ilk verilecek eserler içeriksiz resim albümlerinden ibaret olmalı; resimlerin manasını şifahen anlatmalı; bu anlatım çocuğun hayal dünyası kısıtlanmasın diye kısa tutulmalıdır. Alfred Binet ile Theodore Simon çocukların zekâsını ölçmek için yaptıkları deneylerde resimlerin çocuklar için önemli olduğunu; kendisine bir resim gösterilince en dalgın çocuğun bile gözlerinde bir şulenin parladığını tespit etmişlerdir. Gövsâ, üç yaşındaki kızı ile dört yaşındaki oğlunun masal dinlemeyi sevdiğini, masal kitaplarında yer alan resimler hakkında bilgi verdiği zaman ise onların sıkıldığını söyler. Bu sonuçlardan hareketle okulöncesi çocuklara verilecek kitaplar İbrahim Alâattin’e göre resimli albümlerden oluşmalıdır. Çocuk okumaya yeni başladığı zaman kendisine verilecek resim albümleri ise kısa açıklamalar içermelidir.

Çocuğa yedi yaşından itibaren hakiki kitap verilebileceğini söyleyen yazara göre bu yaşlarda çocukların en çok hoşuna giden yazılar gerçek hayatta rastlanılmayacak olaylarla ilgili olan yazılardır. Gövsâ, bununla birlikte Jean-Jacques Rousseau’nun Emile’de üstün hayat hikâyelerin çocuklara verilmesine karşı çıktığını belirtir. Bu tür hikâyelerin çocuklarda bâtil itikatlar oluşturabileceğini söyleyen Rousseau’nun, La Fontaine’in fabllarının çocuklara okutulmasına şiddetle itiraz ettiğini söyler. Gövsâ, Rousseau’nun bu düşüncesine katılmaz. Ona göre peri hikâyeleri, dev masalları, garip şeylere karışan, türlü sergüzeştler dolu padişah ve Şehrazat masalları, hayvanlara izafe edilen veya onlarla müşterek olan vakalar çocukların ilgi duydukları konulardır.

Dokuz yaşından itibaren çocuk biraz daha ciddi ve biraz daha boyutlu düşünmeye başlar. Bununla beraber çocuk aczinden, küçüklüğünden hiç de memnun değildir. Bu nedenle kendisiyle karşılaştıracağı kahramanlar ona mahsus eserlerde kendisi gibi kudretsiz olmamalıdır. Çocuklara ait eserler, temiz, masumane nitelik taşımali ancak çocuğa sürekli bir ahlaki ders verme çabası gütmemelidir.

Dokuzdan on üç yaşına kadar olan dönemde çocuk, hayali ihtiyaçlarına seslenecek eserleri tercih eder. Bilhassa on bir yaşlarından itibaren çocukça hikâyelerden ziyade macera içerikli romanlara ilgi gösterir.

On üç ile on beş yaşları arası çocuk zihninin hayal âleminde gerçek hayata intikal ettiği dönem olduğu için çocuğa gerçek yaşamı anlatan eserleri; tarihin hakiki olaylarını ve hadiselerini ele alan kitapları vermek mümkündür.

Çocuklar için kaleme alınacak eserlerde bulunması gereken özellikleri ana hatlarıyla belirleyen Gövsa, bu yaş gruplarına ve bahsedilen niteliklere uygun eserleri bulmanın şimdilik imkânsız olduğunu ama bu meselelerin gündeme gelmesinin, konuşulmasının bile bir kâr olduğunu söyler. “Bedî Terbiye”de ortaya koyduğu yeni fikirleri gelecekte şuradan, buradan filizlenmesi muhtemel tohumlara benzeten Gövsa, yazdığı her satırda daima o ihtimali ve ümidi hedeflediğini belirtir.

Sonuç

İkinci Meşrutiyet’le birlikte devleti içine düştüğü girdaptan kurtarmak amacıyla iktisadi, siyasi, askerî ve eğitim alanlarında çeşitli düzenlemelere gidilir. Yapılan bu düzenlemelerde eğitime ayrı bir önem verilir. Ülkenin varlığını devam ettirebilmesi için nitelikli bireylere ve nesillere ihtiyacı vardı. İstenilen nitelikteki bireyler ve nesiller de ancak eğitim sayesinde yetiştirilebilirdi. Ne var ki savaşlar zinciri her anlamda büyük bir yıkıma sebep olur. Balkan Savaşı, Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı sonucunda altı yüz asırlık koca bir devlet tarih sahnesinden silinirken onun bakiyesinden yepyeni bir Cumhuriyet doğar.

Cumhuriyet’in ilanıyla birlikte toplumsal hayatın her alanında büyük bir değişim ve dönüşüm süreci yaşanır. Yeni bir insan ve yeni bir toplum hedefiyle devlet eliyle yürütülen bu sürece dönemin birçok aydını farklı boyutlarda destek verir. Bu aydınlardan biri de eğitim, psikoloji, pedagoji, edebiyat, ansiklopedi, sözlük gibi çeşitli sahalarda birçok yazı ve kitap kaleme alan İbrahim Alâettin Gövsa’dır. İkinci Meşrutiyet sonrası 1913’te Avrupa’ya gönderilen öğrenciler arasında yer alan Gövsa, İsviçre’de edebiyat, psikoloji, pedagoji tahsili yapar. Üç yıl sonra memlekete döndüğünde bilgi ve birikimini öğretmenlik, idarecilik, yazarlık yaparak bireye ve topluma aktarma imkânı bulur.

“Bir şeyi yapmak ile iyi yapmak arasında ne kadar fark varsa, ale’l-ıtlâk terbiye tesiri ile bedî terbiye tesiri arasında o kadar fark vardır” önermesi Gövsa’nın eğitim ile ilgili görüşünün esasını oluşturur. Bu görüş ekseninde 1916’da tohumunu attığı Cumhuriyet Dönemi’nin ilk estetik eğitimi kitabı olan “Bedî Terbiye”yi 1925 yılında yayımlar. Eseri, estetik ve eğitim kavramları arasındaki ilişki doğrultusunda şekillendirir. Estetiği toplumun gündelik yaşamını yakından etkileyen her alana taşıma noktasında birbirinden özgün görüş ve öneriler ortaya koyar. Çocukları ahlaki kirliliklerden ve çirkinliklerden korumada gösterilen hassasiyetin, onların maddî eşyanın çirkin ve hoş olmayan tesirlerinden korunmasında da gösterilmesi gerektiğini savunur. Estetik eğitimiyle yetiştirilen fertlerin kendilerine ve çevrelerine daha faydalı olacağı görüşünü paylaşır. Bu sebeple estetik eğitime çocukluk yıllarında başlanması; çocukların ilgi alanlarına ve idraklerine uygunluk göstermesi; hayatın gerçekleriyle örtüşmesi yazarın üzerinde durduğu diğer hususlardır.

Cumhuriyet sonrası edebiyat, resim, müzik, tiyatro gibi derslerin eğitim-öğretim müfredatlarında; ders kitaplarının hazırlanmasında; okulların inşasında; sınıfların tasarımında; okul bahçelerinin düzenlenmesinde; gündelik yaşama ait konularda “Bedî Terbiye”de dile getirilen birçok görüş ve önerinin benzeri uygulamaya konulmuştur. Bu durum hem Gövsa’nın 1926 yılında Maarif Vekâleti Talim ve Terbiye Heyeti Üyeliği görevine hem de onun derin birikimine ve eğitimci kişiliğine bağlanabilir.

KAYNAKÇA

- Banarlı, Nihad Sâmi, (1985). *Kitaplar ve Portreler*, İstanbul: Kubbealtı Neşriyat.
- Erdal, Kelime, (2012). *Geleceğe Işık Tutan Eğitimci*, Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.
- Gezgin, Hakkı Süha, (1997). *Edebî Portreler*, (hzl. Beşir Ayvazoğlu), İstanbul: Timaş Yayınları.
- Gövsa, İbrahim Alâettin, (1341/1925). *Bedî Terbiye*, Resimli Gazete, İstanbul: Tanîn Matbaası.
- _____, (1329/1913). *Çocuk Şiirleri*, İkinci Bin, İstanbul: Ebuzziya Matbaası.
- _____, (2006). “*Estetik Eğitim-Bedî Terbiye*, (hzl. Abdurrahman Kolcu), Erzurum: Salkım Söğüt Yayınları.
- _____, (2002). *Bedî Terbiye Estetik Eğitimi*, (hzl. Nazlı Rânâ Gürel, Zeki Gürel), Ankara: Elips Yayınları.
- _____, (27 Teşrinievvel 1332/09 Kasım 1916). Terbiye-i Bedîye 1, *Türk Yurdu*, C. XI, S. 5.
- _____, (10 Teşrinisani 1332/23 Kasım 1916). Terbiye-i Bedîye 2, *Türk Yurdu*, C. XI, S. 6.
- _____, (8 Kânunuevvel 1332/21 Aralık 1916). Terbiye-i Bedîye 3, *Türk Yurdu*, C. XI, S. 8.
- _____, (19 Kânunusani 1332/01 Şubat 1917). Terbiye-i Bedîye 4, *Türk Yurdu*, C. XI, S. 11.
- _____, (29 Mart 1333/29 Mart 1917). Terbiye-i Bedîye 5, *Türk Yurdu*, C. XII, S. 3.
- _____, (24 Mayıs 1333/24 Mayıs 1917). Terbiye-i Bedîye 6, *Türk Yurdu*, C. XII, S. 7.
- _____, (15 Haziran 1334/15 Haziran 1918). Terbiye-i Bedîye 7, *Türk Yurdu*, C. XIV, S. 8.
- Gündüz, Mustafa, (2008). Son Dönem Osmanlı Aydınlarının Yeni Birey ve Toplum Oluşturma Düşünceleri, *Erdem*, Sayı 51.
- Gürel, Zeki, (1995). *İbrahim Alâettin Gövsa*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- İbrahim Alâettin Gövsa Yaşamı ve Hizmetleri*, (2002). (hzl. Cahit Kavcar), Ankara: Türk Eğitim Derneği Yayınları.
- İnal, İbnü’l Emin Mahmud Kemal, (1999). *Son Asır Türk Şairleri*, (C. 1), hzl. Müjgân Cunbur, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Ortaç, Yusuf Ziya, (1963). *Bir Varmış Bir Yokmuş Portreler*, (2. Baskı), İstanbul: Akbaba Yayınevi.
- Uyanık, Ercan, (Haziran 2009). II. Meşrutiyet Döneminde Toplumsal Mühendislik Aracı Olarak Eğitim: İttihat ve Terakki Cemiyeti, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 42/2.
- Yücebaş, Hilmi, (2010). *Yedi Şairden Hatıralar*, İstanbul: Timaş Yayınları.

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

- Oktaç, M. (2017). ““Bedî Terbiye” Adlı Eseri Bağlamında İbrahim Alâettin Gövsa’nın Estetik Eğitimi Üzerine Görüş ve Önerileri / The Views and Suggestions of İbrahim Alâettin Gövsa on Aesthetic Education in the Context of His Book “Bedî Terbiye””, *TURKISH STUDIES - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, ISSN: 1308-2140, (Prof. Dr. Tahsin Aktaş Armağanı) Volume 12/7, ANKARA/TURKEY, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.11469>, p. 575-594.